ئەم کتێبە شایانی دەستخۆشیە

گۆران هەڵەبجەیی

اله نێوەندێك کاردەکەم بە نێوی

Pædagogisk Center واتە نێوەندی پەروەردە ,ئەم نێوەندە بەشێکە لە

پێکهاتەی کۆمونی دەڤەرەکە, ئەرکی ناوەندەکە بریتیە لەگەشەپێدانی پرۆسەی خوێندن و پەروەردە ,ئەویش بە کردنەوەی کۆرسی بەردەوام بۆ مامۆستاکان و دەوڵەمند کردنیان بە نوێترین شێوازی پەروەردەو خوێندن, ناردنی کۆنسوڵ یا پێداگۆگ بۆقوتابخانەکان بۆ چارەسەر کردنی هەرگرفت و ئاستەنگیەك کە دێنە پێش چ لە لایەن خوێندکارانەوە بێت یا چ لە لایەن مامۆستاکانەوە .ناردنی ماتریالی یارمەتیدەربە ئەزموون و توانای خوێنکاران لە دەمی خوێندندا وەك کامیرا, تی ڤی, ڤیدیۆ, کامیرای ڤیدیۆو جۆرەها فلیم تاد. دوواتر دەوڵەمەند کردنی کتێبخانەی قوتابخانەکان بە نوێترین کتێب لە هەموو بوارەکاندا .

هەر کتێبێك لە دانمارك بە چاپ بگەیەنرێت لە هەر بوارێکدا بێت دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە دانەیەکی لێدەنێرن بۆ ناوەندەکەمان.پاشان چەند کەسێك کە یەکێکیان شێفی ناوەندەکەیە تەماشای کتێبەکە دەکەن و هەڵیدەسەنگێنن, ئەو جا بڕیار لە کڕین یا نەکڕینی دەدەن . گەر هات و کتێبەکەیان پەسەند کرد ئەو دەمە بۆ هەر کتێبخانەیەکی قوتابخانەکانی کۆموونەکە چەند ژمارەیەك دەکڕن , هاوکات چەند دانەیەکیش بۆ کتێبخانەی ناوەندەکە دەهێڵنەوە.

یەکێك لەوبوارانەی گرنگی پێدەدەن زانیاریە سەرەتاییەکانە کە هزری خوێندکارانی قۆناغی سەرەتایی پێ دەوڵەمەند دەکرێت , ئەویش ئەو جۆرە کتێبانەیە کە لە وڵاتان یا نەتەوەکان دەدوێن و ووردە زانیاریان لە خۆگرتووە. تا ئێستا چەندەها کتێبم لەو بوارەدا بەر چاو کەوتووە کە زیاتریان سەبارەت بە وڵاتانن نەك بەنەتەوەکان . جا لە دووتوویێ ئەو وڵاتانەشدا کوورتە باسێکی نەتەوەکانی ئەو وڵاتە کراوە, بۆ نمونە لەکتێبی تورکیادا بە کورتەیەکیش باسی کورد کراوە. لە کتێبی سەبارەت بە چیندا دیسان بە کورتەیەك باسی تبتیەکان کراوە ,وەلێ کتێبێك نەبووە بەتایبەتی و تەنها باسی نەتەوەیەکی ژێردەستەبکات وەك کورد یا تبت یا بەربەریا تاد.

ڕۆژێك شێفەکەم پاش بەیانی باش گووتی { گۆران کتێبێك هەیە دەمەوێت بیخوێنیتەوە}گووتم چ کتێبێك؟ {گووتی سەبارەت بەحۆتانە .}

بەر لە کۆتایی دەوام بەرەو ڕووم هات و کتێبەکەی بەدەستەوە بوو, دایەدەستم وگووتی{ بیخوێنەرەوە گەر بەدڵت بووئەوا لێیدەکڕین خۆ گەر باسی پیاو چاکی سەددام بکات ئەوا نایکڕین .} منیش بە بزەیەکەوە گوتم لە خراپە زیاتر چاکەی نەبووە تا لە کتێبدا باسبکرێت. هەر لەوێدا بەسەر پێوە لاپەڕەکانیم هەڵدایەوە دیتم کتێبێکی گچکەی قەشەنگ بە وێنەی جوان جوانی کوردستان ڕازێنراوەتوە. لە ژێر یا تەنیشت هەر وێنەیەکدا بە کوورتەیەك باسی ئەو بابەتەی کردووە کە پەیوەنیدارە بەوێنەکەوە.

لە مالەوە پاش شێوی ئێوارە کتێبەکەم گرت بەدەستەوە و کەوتمە خوێندنەوی   .

پێناسەیەکی کتێبەکە

ناوی کتێبەکە : زنجیرەی جۆری نەتەوەکان{ کوردەکان}

ئەم کتێبە پێنجەم کتێبە لەو زنجیرەیە.

نووسەران /   Anthony C. Lo Baido-Yumi Ny-Paul A Rozario

وەرگێڕ/ Grit Hellemann

ژمارەی لاپەڕەکانی 48 لاپەڕە

لەسەر ئەرکی ڕۆژنامەی تایم لە چاپ دراوە.
زمانی یەکەم ئینگلیزیئەوجا وەرگێردراوەتە سەر زمانی دیکە.
دانمارکیەکەی لە مالیزیا بەچاپ گەیەندراوە.
دەزگای Flachsساڵی 2004 بە چاپی گەیاندووە.

بەرگی یەکەمی وێنەی کیژە کوردێك لە باکووری کوردستان
بەرگی کۆتایی ئەم چەند دێڕەی لەسەر نووسراوە
 کوردەکان نەتەوەیەکی کۆنن کە زۆربەیان لە وڵاتانی عێراق,ئێران , تورکیا دا دەژین.گەورەترین نەتەوەن لە جیهاندا کە خاوەنی وڵاتی سەربەخۆ نین.لەسەرەتادا لە شێوەی کۆچەریی وشوانیدا ژیاون . لە سەردەمی ئێستادا جێگیر دەژین و کاریگەریان لە سەر ئەو وڵاتانە هەیە کە تێیدا دە ژین. لە گەڵ ئەوەشدا کە کوردەکان دووچاری چەوساندنەوەو زەبروزەنگ بوونەتوە .وەڵێ هەرگیز هیوایان لەدەست نەداوە بۆ وەدیهێنانی سەر بە خۆیی.

ناواخنی کتێبەکە/

کتێبەکە لە 23 بەش پێکهاتووەکە گرنگەکانیان ئەمانەن:
کوردەکان کێن ؟
وڵاتێك لە شاخ ودەشت.
سەرچاوە بەنرخەکان.
دیرۆکی کوردەکان.
کوردەکان لە نێوان دەستەڵاتە مەزنەکاندا.
تێکۆشان لە پێناو مانەوەدا
جەنگی ئابووری.
وڵاتی کوردەکان.
زمانی کوردەکان .

مووزیکی کوردەکان.

ئاین وترادیشیۆن.

ساڵی نوێی کورد.

لە ڕووپەری چواردا سەبارەت بە ناساندنی کوردەکان دەڵێت:

کوردەکان یەکێکن لەو نەتەوانەی کە لەڕۆژهەڵاتی نێویندا دەژین. تەنها نەتەوەی مەزنن کە خاوەنی وڵاتی سەربەخۆنین.لە دەڤەرێکی بەرفراواندا دەژین کە بەشێك لە ڕۆژئاوای تورکیا, باکووری عێراق, باکووری ڕۆژئاوای ئێرانی گرتووەتەوە. ئەو خاکەی پێیدەڵێن کوردستان ڕووبەرەکەی نزیکەی 518000کم چوارگۆشەیە. لە دەرەوەی کوردستانیش ژمارەیەکی کەمتر کوردی نیشتەجێ هەن لەباکووری ڕۆژهەڵاتی سوریا ,ئەرمینیا, ئازربایجان,وە لە هەندێك لە کۆمارە کۆنەکانی سۆڤیەت.هاوکات کورد لە ڕۆژئاوای ئەوروپاو باکووری ئەمەریکاش دەژین.

وڵاتێکی بێسنوور:

کوردستان بە زمانی عەرەبی یانی وڵاتی کوردان لێ ووڵاتەکە هیچ سنوورێکی نیە.لەباشووری ڕۆژهەڵاتیتورکیاوە نزیك لە بەشیڕەوڕۆژهەڵاتی دەریای نێوین درێژدەبێتەوە بەرەو بەرزترین لوتکەلە چیاکانی باکووری تورکیا تا دەگاتە چیای زاگرۆس لە ئێران. لە دیرزەماندا کوردستان ناوەندێکی بازرگانی بووە , بەوەی کەوتووەتە سەر﴾ ڕێگای ئاوریشم﴿ کە ڕێگایەکی بازرگانی بووە لە نێوان ئاسیاو ئەوروپادا. ئیدی ئەو بازرگانانەی ئەم ڕێگەیان گرتووەتەبەر فەرش و جۆرەها پیشەسازی دەستییان لە کوردەکان کڕیوە.

لە بەشی کوردو دراوسێکانیدا باس لە بوونی 35ملێون کورد دەکات کە بە ڕێژەیەکی مەزن مەزەنەدەکرێت بەرامبەر بە دانیشتوانی ئەو ولاتانەی تێیدا دەژین. هاوکات باسی ئەوەدەکات کە لە هەموو پارچەکاندا کوردەکان لە خەباتدان بۆ وەدەستهێنانی مافەکانیان کەئەو

مافانەش لە بەشێکەوە بۆ بەشێکی دیکە جیاوازە. بەڵام دراوسێکان لەبڕی ئاوڕدانەوە لەو مافانە بەردەوام دەیانچەوسێننەوە.

ئەوەی زۆرگرنگی پێدراوە بەشی سامانەکانە وەك نەوت و ئاو کانەکان وتاد کە بەڕای نووسەرانەوە هۆی گرنگی دان بە کوردستان لە هەموولایەکەوە دەگەڕێتەوە بۆ دەوڵەمەندی کوردستان بەو سامانانە وەبە تایبەتی نەوت.

لە بەشی دیرۆك و کۆنە ئاسەواردا باسی یەکەم تێکست دەکات کە ئاماژە بەکورد دەکات , ئەویش ئەو تێکستە سۆمەریەیە کە 3000ساڵ بەر لە زایین نووسراوە.مێژوونووسی یۆنانی سەنۆفۆن لە کتێبەکەیدا ﴿ئەنەباسیس﴾دەبێژێت ﴿گروپێکی کوردلە 400ساڵ بەرلە زایین پەلاماریپادشای فارس﴿ کەیرۆس﴾ یانداوە دەمێك بە یاوەری سوپاکەی دەگەڕایەوە بۆ وڵاتەکەی.
هاوکات باس لەوەش دەکات کە کوردستان لە دیرۆکی کۆندا گۆڕرپانی شەڕوپێکدادان بووە لە نێوان جەنگاوەرەکاندا لە سەردەمە جیاجیاکاندا لە ئیمپراتۆریەتی بابلیەوە بۆ ئاسوری یۆنانی ڕۆمانی پاشانیش فارسی. وەلە سەردەمی نوێشدا ئیمپراتۆریەتی عوسمانی.

لە بەشێکی دیکەدا باس لە ڕەوتی سیاسی گەلی کورد دەکات لە سەدەی بیستەمدا, وە بە هاتنەکایەی بیری ناسیۆنالیزمی کوردی دەست پێدەکات کە لە ئاکامدا کۆماری کوردستان لە مەهاباد دەبێتە بەرهەمی ئەو هزرە.
هەرلەم ڕووەوە باس لە هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلول وڕۆڵی سەرۆك بارزانی نەمر دەکات لەو شۆڕشەدا. هەروەها باسی خەباتی کوردان دەکات لە بەشە جیاجیاکاندا لە سەردەمی ئێستادا.

لە شوێنێکی دیکەدا باس لە ڕۆڵی ئافرەتیکورد دەکات لە کۆڕی خەباتدا بە تایبەتیش لە شۆڕشی چەکداریدا , کە چاك و ئیجاب هەڵی سەنگاندووە.

زمان و ئەدەب و بەرهەمی ڕووناکبیری لیتەراتوور بەگشتی لە کتێبەکەدا هەقی خۆی پێدراوە . لەمەدا باس لە زمانی کوردی دەکات کە لە چەندین دیالەکتیك پێکهاتووە کە گرنگەکەیان کرمانجی و سۆرانین.ئەوجا باسی ئەدەب دەکات کە مەلای جەزیری و ئەحمەدی خانیێ نووسەری مەم و زین وپاشانیش یەشارکەمال کە بە زاراوەی کرمانجی شعریان نووسیوە.هەرلەم میانەدا موزیکی کوردیشی لەیاد نەکردووە.دەڵێت کورد بۆ هەر بۆنەیە ك چەشنێك لە موزیکیان هەیە . بۆنمونە گۆرانی بۆ کار بۆ دروێنە بۆ شۆڕش وکوردایەتی بۆ زەماوەن تاد.

جلوبەرگی جوانی کورد بەتایبەتیش هی ئافرەتان بەشیکە لە کتێبەکە .

ئاین لەنێو کوردەکاندا باسێکی دیکەی کتێبەکەیە, کە دەڵێت زۆربەی کوردەکان موسوڵمانی سوونەن لی لە نێویاندا کریستیان و جولەکەو ئەزیدیش هەن .دەڵت ئاینی ئەزیدیی کەونترین ئاینە لە نێو کوردانداو بەئاینی فریشتەکان ناوی دەبات.

دوا بابەت میدیای کوردیە کە بەلای نووسەرانەوە کورد سوودی چاکی لەم لایەنەوەرگرتووە بۆ ناساندنی خۆی . چەندین رادیۆ و تیڤی لە کوردستانەوە بەرنامەکانیان پەخش دەکەن.هاوکات باسی ئەوەش دەکات کە ڕژێمی تورکیا بەردەوام ﴿ تەشویش ﴾ دەخاتە سەر پەخشی ڕادیویێ و تی ڤی کان. لە سالی 1995وە مەدیا تی ڤی دەستی بە وەشانی خۆی کرد کە کەنالێکی ئاسمانی بوو. پاش چەند سالێك کەنالی کورد تی ڤی یش دەستی بەکار کرد.هەرلە تەنیشت ئەمانەوە چەندین دەزگای ڕاگەیاندنی دیکە لە ئەورووپاوە بەرنامەکانی خۆیان پەخش دەکەن.

چەند سەرنجێك/

★بە بۆچوونی ئەز کتێبەکە لە هەموو بوارەکانی ژیانی کوردی داوە و هیچی فەراهەم نەکردووە. گرنگیش لەوەدایە بەشێوازێکی زۆر سانا نووسراوە کە خوێنەر بە ئاسانی وەریدەگرێت.

⭑من هەوڵم داوە بەشەگرنگەکانی بە خوێنەر بناسێنم چونکە شیکردنەوەی سەرجەم کتێبەکە کاتێکی زۆری دەوێت ,وێرای ئەمە زانیاریەکانی نێو کتێبەکە بە ئێمەی کورد نامۆنین.

⭑هەندێك هەڵەلە کتێبەکەدا هەیە کە هەڵەی زانیارین وە گرنگەکانیان ئەمانەن:

- کوردستانی بندەستی ڕژێمی بەعسی سوریای لە دەرەوەی کوردستان داناوە.

- کوردەکانی لوبنانی لەیادکردووە کە ژمارەیەکی زۆرن و پتر لە سەدهەزاردەبن

- سەبارەت بە کوردەکانی ئەرمینیاوئازربایجان وەك دوو کۆماری دەروەی یەکیتی سۆڤیەتی کۆن باسیان دەکات, لە کاتێکدا کە ئەو دوو کۆمارەش بەشێك بوون لە سۆڤیەت.

- چیای پیرەمەگروونی بە چیای ئیبراهیم ناساندووە. هەرچەند لە سەرچاوەکاندا گەڕام چیایەکم بەنێوی ئیبراهیم بەرچاو نەکەوت, وە بە پێی ئەو وەسفەی نێو کتێبەکە چیای پیرەمەگرون دەرچوو.

-دەڵێ بە زمانی عەرەبی کوردستان یانی وڵاتی کوردەکان. لەڕستیدا بەزمانی فارسی ئەو مانایە دەگەیەنێت نەك بەعەرەبی.

- باسی نەوتی کەرکوك و خانەقینی نەکردووە کە مەزنترین ڕێژەی نەوتیکوردستان لەو دوو شارەدایە.

- باسی کەناڵی ئاسمانی کوردساتی نەکردووەکەئەویش شانبەشانی کوردستان تی ڤی کەوتە وەشاندن.

- دەڵێ یەشارکەمال بە زاراوەی کرمانجی دەنووسێت, ڕاستیەکەی ئەوەیە یەشارکەمال بە تورکی دەنووسێت چونکە لەسایەی ڕژێمی تورکیادا نووسین یا گۆرانی چڕین بە زمانی کوردی حسابی جەریمەی بۆ دەکرێت.

لەکۆتایدا گەرەکمە بێژم بەدەگمەن کتێبێك یا باسێك یا بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی لە سەر ئێمەی کورد نووسرابێت ئەنجام درابێت شێواندن یا هەڵەی مەزن یا کەموکووڕی تێدا نەبووبێت, ئیدی بە ئەنقەست بووبێت یا بێ ئەنقەست. وەلێ ئەم کتێبە لەو کتێبە

دەگمەنانەیە کە لەو شێواند ن و کەمووکوورپیانە خۆی پاراستووەو۞تەنها ئەو هەڵانە نەبێت کە ئاماژەم پێدان۞ بابەتیانەو ڕاستگۆیانە زانیاریەکانی تۆمارکردووە. هەر بۆیەش ئەو نووسەرانەی بەشداریان لە بەرهەمهێنانی ئەم کتێبەدا کردووە شایانی دەستخۆشین.

halabja@ofir.dk

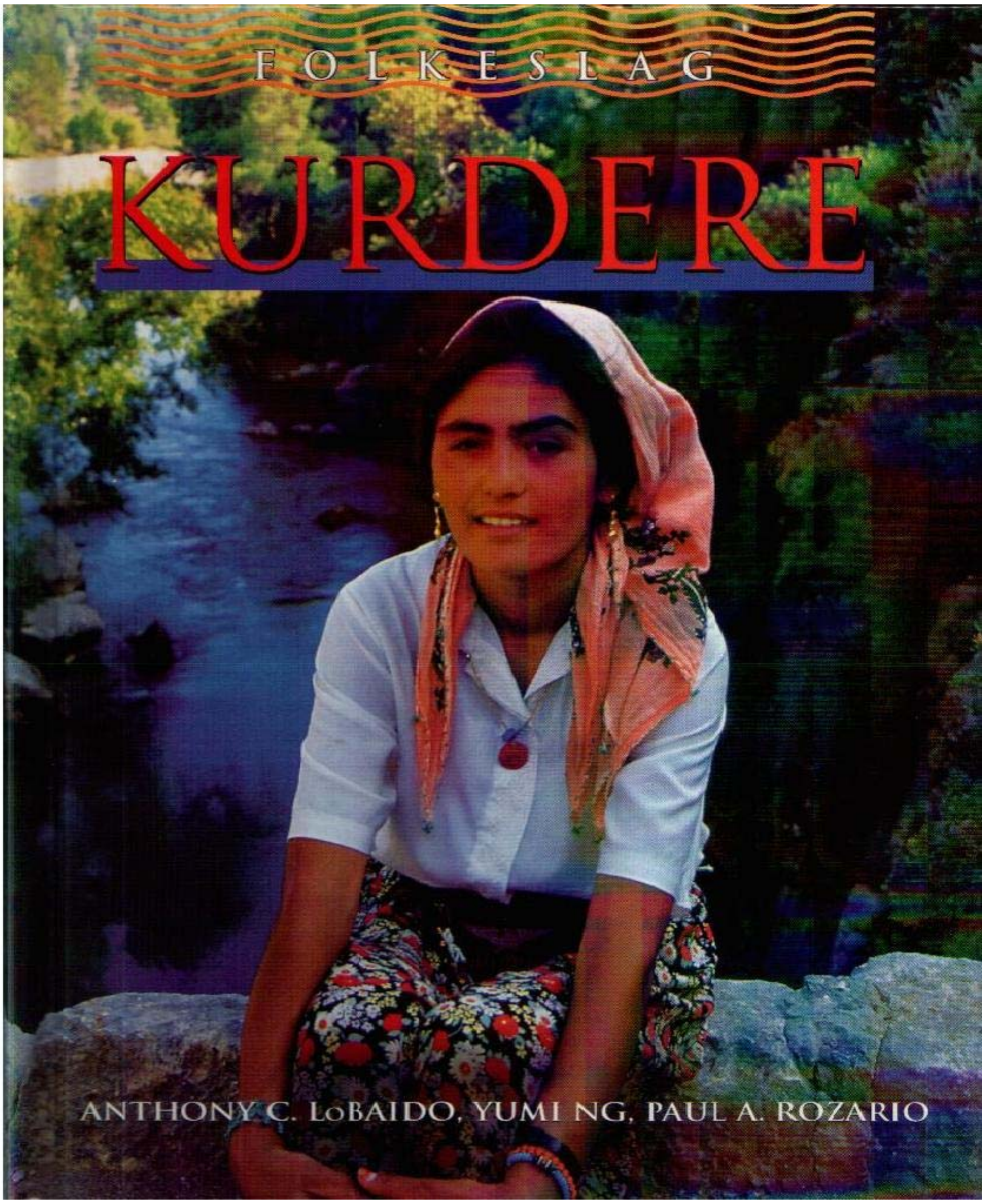
FOLKESLAG
KURDERE
ANTHONY C. LoBAIDO, YUMI NG, PAUL A. ROZARIO

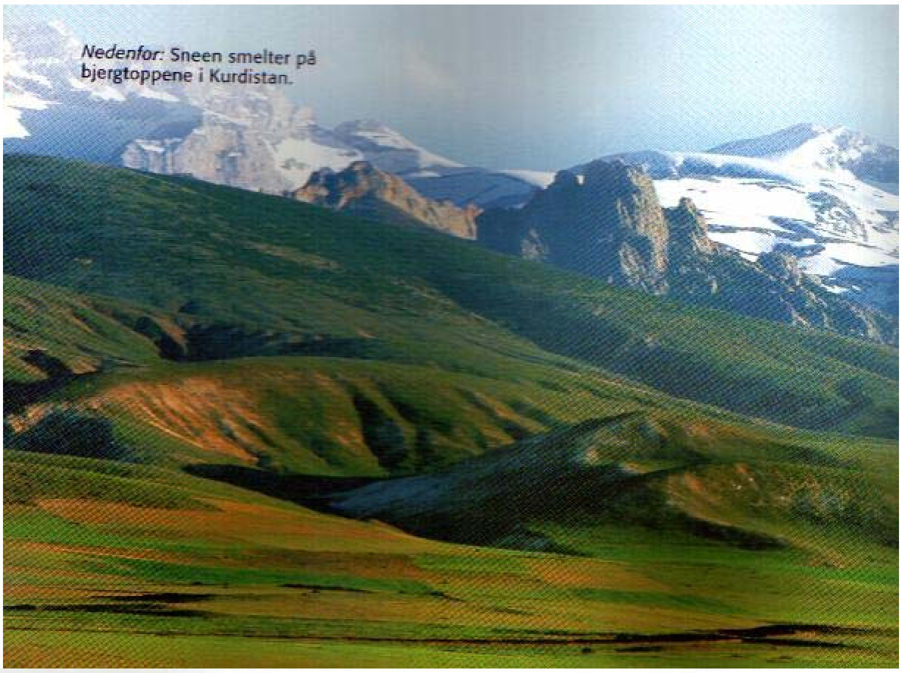

Nedenfor: Sneen smelter på bjergtoppene i Kurdistan.

Ovenfor: flamingoer på vei gennem